

www.ketab.ir

دائو: راهی برای تفکر

برگردان و تحقیق دائو ده جینگ

ع. پاشایی

سرشناسه: لانودزی

Laozi

عنوان و نام پدیدآور: دانو: راهی برای تفکر / برگردان و تحقیق دانو ده جینگ؛ [ترجمه] ع. پاشایی.

مشخصات نشر: تهران: چرخ، ۱۴۰۰.

مشخصات ظاهری: ۶۳۸ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۴۰۵-۹۱-۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت: عنوان اصلی: Tao te ching

یادداشت: کتاب‌نامه.

یادداشت: نمایه.

یادداشت: این کتاب قبلاً توسط نشر چشمه چاپ شده است.

موضوع: تائوایسم

Taoism

شناسه افزوده: پاشایی، عسکری، ۱۳۱۸، مترجم

رده‌بندی کنگره: BL 1900

رده‌بندی دیویی: ۲۲۹/۵۱۴۸۲

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۸۶۸۹۵۱۵

رده‌بندی نشر چرخ: علوم انسانی

داتو: راهی برای تفکر
برگردان و تحقیق داتو ده جینگ: ع. پاشانی

مدیر هنری: فزاد فراهانی

لیتوگرافی: باختر

چاپ: تاجیک

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

چاپ اول نشر چرخ (چاپ نهم کتاب): بهار ۱۴۰۱، تهران

ناظر فنی چاپ: یوسف امیرکیان

حق چاپ و انتشار محفوظ و مخصوص نشر چرخ است.

هرگونه اقتباس و استفاده از این اثر، مشروط به دریافت اجازتی کتبی ناشر است.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۴۰۵-۹۱-۸

دفتر مرکزی نشر چشمه: تهران، خیابان کلاک شمالی، تقاطع بزرگراه شهید گمنام، کوچه‌ی چهارم، پلاک ۲.
تلفن: ۸۸۳۳۳۶۰۰ — کتاب‌فروشی نشر چشمه‌ی کریم‌خان: تهران، خیابان کریم‌خان زند، نبش
میرزای شیرازی، شماره‌ی ۱۰۷. تلفن: ۸۸۹۰۷۷۶۶ — کتاب‌فروشی نشر چشمه‌ی کورش: تهران، بزرگراه
ستاری شمال، نبش خیابان پیامبر مرکزی، مجتمع تجاری کورش، طبقه‌ی پنجم، واحد ۴. تلفن: ۴۴۹۷۱۹۸۹
— کتاب‌فروشی نشر چشمه‌ی آرن: تهران، شهرک قدس (غرب)، بلوار فرهنگ‌آفرین، طبقه‌ی دوم، بزرگراه نیایش.
خیابان حافظی، نبش خیابان فخارمقدم، مجتمع تجاری آرن، طبقه‌ی ۲. تلفن: ۷۵۹۳۵۴۵۵ — کتاب‌فروشی
نشر چشمه‌ی کارگر: تهران، خیابان کارگر شمالی، تقاطع بزرگراه شهید گمنام، کوچه‌ی چهارم، پلاک ۲.
تلفن: ۸۸۳۳۳۵۸۳ — کتاب‌فروشی نشر چشمه‌ی جم: نیاوران، جماران، مجتمع تجاری جم‌سنتر،
طبقه‌ی دوم، پلاک ۱۱. تلفن: ۲۶۴۵۰۸۷۲ — کتاب‌فروشی نشر چشمه‌ی بابل: بابل، خیابان شریعتی،
روبه‌روی شیرینی‌سرای بابل. تلفن: ۳۲۳۳۴۵۷۱ (۰۱۱) — کتاب‌فروشی نشر چشمه‌ی دلشدگان:
مشهد، بلوار وکیل‌آباد، بین وکیل‌آباد هجده و بیست (بین هفت‌تیر و هنرستان)، پلاک ۳۸۶. تلفن:
۳۸۶۷۸۵۸۷ (۰۵۱) — کتاب‌فروشی نشر چشمه‌ی رشت: رشت، خیابان معلم، میدان سرگل، ابتدای
کوچه‌ی هفدهم. تلفن: ۲۱۴۹۸۴۸۹ (۰۹۰) — کتاب‌فروشی نشر چشمه‌ی البرز: کرج، عظیمیه،
بلوار شریعتی، مرکز تجاری فرهنگی مهرادمال، طبقه‌ی پنجم. تلفن: ۳۵۷۷۷۵۰۱ (۰۲۶)

www.cheshmeh.ir

cheshmehpublication

cheshmehpublication

بخش کتاب چشمه: تلفن: ۷۷۷۸۸۵۰۲

فهرست مطالب

۱۱	پیشگفتار
۲۱	گاهشماری چین کهن تا قرن سوم میلادی

دیباجه

۲۵	ساختار دائو ده جینگ
۲۹	کتابت و معنا
۳۳	لائوزه
۳۹	کتفوسیوس و ارزش‌های بنیادی چینی
۴۵	جریان‌های مهم اندیشه
۵۹	دائو ده جینگ و اندیشه‌های دیگر
۶۳	طرح کوتاه دائو ده جینگ
۷۰	سیرت دائو ده جینگ
۷۸	سیر تاریخی مفهوم دائو
۸۲	شناخت با بنیادی دائو

دائو ده جینگ

کتاب اول

۸۷	دفتر ۱
۱۰۱	دفتر ۲

۱۱۲	انسان کامل و اصل بی‌کنشی
۱۱۹	دفتر ۳
۱۲۵	دفتر ۴
۱۳۳	دفتر ۵
۱۴۰	دفتر ۶

۱۵۰	نهی و مادینه
-----	--------------

فهرست مطالب

۱۵۲	دفتر ۷
۱۵۹	دفتر ۸
۱۶۶	دفتر ۹
۱۷۰	دفتر ۱۰
۱۷۹	دفتر ۱۱
۱۸۳	دفتر ۱۲
۱۹۰	دفتر ۱۳
۱۹۶	دفتر ۱۴

مفاهیم صورت و شکل

۲۰۵	دفتر ۱۵
۲۰۹	دفتر ۱۶
۲۱۵	

اصل و ریشه

۲۲۱	دفتر ۱۷
۲۲۵	دفتر ۱۸
۲۳۰	دفتر ۱۹
۲۳۳	دفتر ۲۰
۲۳۹	دفتر ۲۱
۲۴۷	دفتر ۲۲
۲۵۲	دفتر ۲۳
۲۵۹	دفتر ۲۴
۲۶۳	دفتر ۲۵
۲۶۷	

و

داتو و مشکل شناسایی

۲۷۶	دفتر ۲۶
۲۷۸	دفتر ۲۷
۲۸۳	دفتر ۲۸
۲۹۱	دفتر ۲۹
۲۹۹	دفتر ۳۰
۳۰۹	دفتر ۳۱
۳۱۴	
۳۲۱	

۳۲۴	دفتر ۳۲
۳۳۰	دفتر ۳۳
۳۳۵	دفتر ۳۴
۳۴۰	دفتر ۳۵
۳۴۳	دفتر ۳۶
۳۴۹	دفتر ۳۷

کتاب دوم

۳۵۵	دفتر ۳۸
۳۶۳	دفتر ۳۹
۳۷۲	دفتر ۴۰
۳۷۹	دفتر ۴۱
۳۸۳	دفتر ۴۲

۳۹۱	مین ، یانگک، ده
۳۹۹	دفتر ۴۳
۴۰۲	دفتر ۴۴
۴۰۶	دفتر ۴۵
۴۱۲	دفتر ۴۶
۴۱۷	دفتر ۴۷
۴۲۱	دفتر ۴۸
۴۲۵	دفتر ۴۹
۴۳۰	دفتر ۵۰
۴۳۵	دفتر ۵۱
۴۴۲	دفتر ۵۲

مفهوم و آغاز

۴۴۸	دفتر ۵۳
۴۵۱	دفتر ۵۴
۴۵۵	دفتر ۵۵
۴۶۰	دفتر ۵۵

۴۶۸	بی
۴۷۱	دفتر ۵۶
۴۷۵	دفتر ۵۷
۴۸۰	دفتر ۵۸
۴۸۷	دفتر ۵۹
۴۹۳	دفتر ۶۰
۴۹۸	دفتر ۶۱
۵۰۱	دفتر ۶۲
۵۰۷	دفتر ۶۳
۵۱۱	دفتر ۶۴
۵۱۷	دفتر ۶۵
۵۲۳	دفتر ۶۶
۵۲۷	دفتر ۶۷
۵۳۳	دفتر ۶۸
۵۳۸	دفتر ۶۹
۵۴۳	دفتر ۷۰
۵۴۸	دفتر ۷۱
۵۵۱	دفتر ۷۲
۵۵۶	دفتر ۷۳
۵۶۱	دفتر ۷۴
۵۶۷	دفتر ۷۵
۵۷۱	دفتر ۷۶
۵۷۵	دفتر ۷۷
۵۸۰	دفتر ۷۸
۵۸۵	دفتر ۷۹
۵۹۳	دفتر ۸۰
۵۹۸	دفتر ۸۱

پیشگفتار

یک سخن کهن چینی می‌گوید: «اگر آئین کنفوسیوس را روجامهٔ چینیان بدانیم، آئین دائو روح آن است.»^۱ این سخن گویای نفوذ گستردهٔ آئین دائو است در زیر و بم‌های زندگی روحی و عملی چینیان، و نیز در سراسر تاریخ دیرینه سال چین. نفوذ آئین دائو که هم مکتب دائو را در بر می‌گیرد و هم دین دائو را^۲ محدود به چین نیست، بل که در زندگی ملت‌هایی هم که در سراسر راه تجاری-فرهنگی معروف به جادهٔ ابریشم که از چین آغاز می‌شد نقش آشکاری داشته است، آن هم نه در دوره‌ئی خاص بل که در طی قرون و اعصار پیاپی و بیش از همه در دوران تانگ که دو قرن اول آغاز عصر اسلامی را هم در بر می‌گیرد.

به گمان من محتمل است که ایرانیان با آئین بودا نیز خاصه در خراسان بزرگ از همین راه و بیش‌تر از طریق چینیان آشنا شده باشند.^۳ از تأثیر تفکر چینی، خاصه متون بودائی چینی و دائوی در فرهنگ ایرانی، آن هم در «طریقت» ایرانی چیزی نمی‌گویم که سخن به دراز می‌کشد و از مقصود باز می‌مانیم.

بپردازیم به دائو ده جینگ^۴ یا کتاب دائو و ده نخستین بار نیست که دائو

۱. Jolan Chang, *The Tao of Love and Sex*, 1977, P. 19.

۲. نک تاریخ فلسفه چین، چو جای و وینبرگ جای، ترجمهٔ ع. باستانی، تهران، انتشارات گفتار، چاپ دوم، ص ۹ و ۱۰.

۳. یک نکته در این زمینه بگویم و بگذرم: آن قطعاتی از متون بودائی سغدی را که در کتابخانهٔ موزهٔ بریتانیا موجود است ترجمه از چینی به سغدی دانسته‌اند نه مثلاً از سنسکریت به سغدی. نک ACTA IRANICA ۱۹۷۶، ج ۳، ص ۳، و براستار و. ن. مکزی.

۴. به سبستم آوانویسی پین یین: Dao De Jing و به سبستم وید (Wade): Tao Tê Ching.

ده جینگ - متن معروف کهنسال دائوی - به فارسی برگردانده می شود. پیش از این با این کتاب کوچک آشنا شده ایم، خواه از راه برگردان های پراکنده‌ئی که از آن شده،^۱ و خواه از طریق برگردان کامل و پیراسته هرمز ریاحی و بهزاد برکت با نام دائو د جینگ.^۲ این برگردان خوش تراش فارسی کار شایسته‌ئی است که «دست مریزاده یکدلانه‌ئی از من به آنان باد!

دائو ده جینگ را در شمار آثار ادبی نیز آورده‌اند و آن را «شعر» شمرده‌اند. این کتاب، چنان‌که چین شناسان نوشته‌اند، گاهی مقفی است و جناس و بازی با معانی چندگانه لغات در آن فراوان به کار برده شده است، اما واقعیت این است که آن را خاصه به معیارهای امروزی نمی توان شعر نامید، هر چند گهگاه در این یا آن دفتر رگه‌هایی از شعر، در حال و هوای شعر عرفانی ما، دیده می شود. این کتاب را باید در شمار آثار فلسفی آورد و بیش تر کتابی است در علم سیاست یا در آئین کشورداری بر بنیاد فلسفه دائوی؛ نوعی فلسفه سیاست است که اصول دائوی را به کار می بندد.

مقصود من اما در این برگردان همیشه این بوده است تا آن جا که مقدور است بتوانم به خواننده یاری کنم که از لالوهای برگردان های انگلیسی، که مأخذ کار من بوده است، به روح چینی اثر راه یابد و در این کار در پی زیبایی کار نبوده‌ام و تا می توانستم زبان این برگردان را در کنار زبان متداول فارسی نگاه داشته‌ام. تنها «برگردان پایه» را - که پس از این در باره آن توضیح خواهم داد - اندکی نخ نما کرده و گرد کهنگی بر آن پاشیده‌ام که هر چه باشد دست کم ۲۳۰۰ سال از عمر این کتاب می گذرد. اما این کهنه‌نمایی آن قدر نیست که خواننده را در پیچ و خم زبانی کهنه گم کند و از فهم اصل کتاب به بیراهه بکشانند.

دائو ده جینگ طریقت زندگی است، یک راه تفکر است و تا با آن آشنائی

۱. تا آن جا که من می دانم، قطعات پراکنده‌ئی از آن در چند کتاب آورده شده است. بیش ترین آن ۲۷ دفتر از ۸۱ دفتر این کتاب است که در شعر چین (م. ح. باجلان فرخی، چاپ اول، انتشارات ملایر) آورده شده است.

۲. دائو د جینگ، برگردان هرمز ریاحی - بهزاد برکت. تهران: نشر نو، ۱۳۶۳.

عمیقی نداشته باشیم شناخت فرهنگ و راه و رسم چینیان امکان‌پذیر نخواهد بود و بیش از همه شناخت درست و عمیق ذن، که مکتب معروف بودائی چین و در این سال‌ها خواستاران بسیاری در ایران داشته است، بی‌شناخت دائو ده جینگ صورت نمی‌پذیرد. ذن از سوی پدر به آئین بودا می‌رود و از سوی مادر به آئین دائو.

در برگردان دائو ده جینگ می‌توان دو روش در پیش گرفت. یکی روشی که غالباً برگرداندگان به زبان اروپائی در پیش گرفته‌اند، به این معنی که از نسخه‌های متفاوت چینی دائو ده جینگ به‌گزینش می‌پردازند نه آن‌که یک نسخه مشخص را پایه کار قرار دهند، نمونه‌های فراوانی از این گونه‌گزینش‌ها را در بخش «از برگردان‌های دیگر» هر دفتری خواهید خواند. ما هم می‌توانیم این کار را به این شکل دنبال کنیم که از روی چند ترجمه دست به انتخاب بزنیم. مثلاً دفتری یا سطری از این ترجمه را یا دفتری یا سطری از ترجمه دیگر جور کنیم. روش دوم این است که ترجمه‌ئی را پایه قرار دهیم و برگردان‌های دیگر را با آن بسنجیم و انتخاب نهائی را به‌خواننده واگذاریم. من از این روش پیروی کرده‌ام.

طرح این برگردان

پس از پیشگفتار، دیباچه کتاب است دارندۀ ده گفتار کوتاه که در شش گفتار اول آن آگاهی‌هائی در این زمینه‌ها می‌خوانیم: دائو ده جینگ و مؤلف آن لائو زه؛ شیوه کتابت و القای معنا در زبان چینی؛ شرح کوتاه اندیشه کنفوسیوس؛ گزارش کوتاه جریان‌های مهم دائوی دیگر در قرن‌های چهارم و سوم ق. م. از زبان جوانگ زه؛ فیلسوف نامدار دائوی؛ اندیشه‌های دیگرانی که به دائو ده جینگ راه یافته است. سپس در چهار گفتار بعدی طرحی کوتاه به دست داده می‌شود از: مفاهیم بنیادی و سرشت دائو ده جینگ؛ سیر تاریخی مفهوم دائو و

۱. Lao Zi، به سیستم وید: Lao Tz0. به فارسی: لائو دزه. لائو تزه، لائو دزو، ... هم نوشته‌ایم.

۲. Zhuang Zi، به سیستم وید: Chuang Tzu. جوانگ دزو هم نوشته‌ایم.

۳. Dao، به سیستم وید: Tao.

شناخت‌ناپذیری دائو از طریق عقل. دائو، مغز دائو ده جینگ و مفهوم بنیادی فرهنگ چینی است و در سراسر این کتاب همواره از آن سخن به میان می‌آید. پس از دیباچه، برگردان متن کتاب آغاز می‌شود. دائو ده جینگ ۸۱ برگ دارد که معمولاً هر برگ آن را «فصل» می‌نامند که من آن را «دفتر» خوانده‌ام. در این برگردان هر دفتری را به چهار بخش اصلی تقسیم کرده‌ام.

در بخش اول، که آن را «برگردان پایه» نامیده‌ام، برگردانی از هر دفتر با شماره‌هائی در کنار هر بخش آورده می‌شود. این شماره‌ها به طور پشت هم تا دفتر ۸۱ ادامه دارد. از میان برگردان‌های گوناگون انگلیسی که مأخذ کار من بوده ترجمه جانگ جونگ-یوان^۱ را برگزیده و بی هیچ کاهش و افزایشی به فارسی درآورده‌ام. ترجمه جانگ را که در شمار آخرین ترجمه‌های معتبر انگلیسی است از آن رو پایه کار کرده‌ام که به مغز و معانی ژرف‌تر هر واژه و روح فلسفی کل کتاب توجه دارد. جانگ چین شناس قابلی است و از کتاب برجسته دیگر او، خلاقیت و آئین بودا، نیز بارها در این کتاب استفاده کرده‌ام. او به نسخه‌ها و ویرایش‌های مختلف و شروح معتبر کهن و نو چینی، خاصه بودائی چینی، توجه دارد. هر دفتری از برگردان او با تفسیری همراه است که در آن‌ها به فلسفه و هنر چینی به‌طور کلی و به آئین بودا و به اندیشه‌های متفکران کهن و نو شرقی و غربی چون د. ت. سوزوکی، نیشیدا، کارل گوستاو یونگ، مارتین هایدگر و اندیشمندان کهنی چون ده‌جینگ و سو چه و بسیاری دیگر اشاره شده است.

چنان‌که گفته شد عددهای پشته‌می در کنار سطرهائی از هر دفتر برگردان پایه نوشته می‌شود که غرض از آن آسان‌تر شدن کار مقایسه با متن‌های دیگر همان دفتر در بخش سوم، یعنی «از برگردان‌های دیگر» است.^۲

بخش دوم، عنوان «برگردان آزاد» دارد و بلافاصله پس از «برگردان پایه»

1. Chang Chung-yuan, Tao : A New Way of Thinking, Perennial Library, 1977.

۲. نک توضیح همین نکته در گفتار «ساختمان دائو ده جینگ»، در همین کتاب.

آورده می‌شود. «برگردان آزاد» ترجمه‌ی وای- دائو است از دائو ده جینگ^۱. ترجمه‌ی وای- دائو واقعاً ترجمه‌ی آزاد نیست بل که مترجم فقط گاهی خود را از قید ترجمه‌ی لفظ به لفظ خلاص کرده و کوشیده میان بندهای گوناگون نوعی پیوند مفهوم‌تری ایجاد کند و هر دفتری را به شکلی به هم پیوسته، و نه به صورت جمله‌های نه چندان به هم وابسته، ارائه دهد. در ترجمه‌ی این قسمت کوشیده‌ام زبانی ساده‌تر و بی‌گره به کار گیرم که خواننده را به فهم دیگر و بیش‌تر از هر دفتری راهنمایی کند و نخستین فرصت مقایسه‌ی دو دید متفاوت را در برگردان دائو ده جینگ به او عرضه کند.

بخش سوم عنوان «از برگردان‌های دیگر» دارد. پیش از باز نمودن چند و چون این بخش یادآوری این نکته ضروری است که خواننده‌ی اگر به مقایسه‌ی برگردان‌های متفاوتی که در این بخش آمده رغبتی ندارد، خاصه بار اولی که کتاب را می‌خواند، بهتر است که دور اول به خواندن همان بخش‌های دیگر بسنده کند. در این بخش از چند ترجمه‌ی معتبر دیگر انگلیسی دائو ده جینگ، یا از کتاب‌های تحقیقی درباره‌ی آن، بندها یا توضیحاتی آورده می‌شود که بیانگر موارد تفاوت و اختلاف آن‌ها با «برگردان پایه» و نیز با یکدیگر است. از نقل موارد یکسان خودداری می‌شود. هر ترجمه‌ی با نام خانوادگی مترجم آن مشخص می‌شود: چون لگ، ویلی، دوئی و نداک، لین، لائو، بلاکنی و فیناتسو، با اشاره‌ی گهگاهی به ترجمه‌های دیگر، مثلاً ترجمه‌ی گیا- فو فنگ، و توضیحات کسانی چون وان ثوور. ترجمه‌ی فارسی این بخش لفظ به لفظ است بی هیچ دستکاری و پرداختی. معانی چندگانه، و گاهی مختلف واژه یا واژه‌های بنیادی هر دفتری از برگردان‌های چندگانه نقل می‌شود یا ترجمه‌های متفاوتی از سطری یا بندی و گاهی تمام یک دفتر آورده می‌شود. از نقل توضیحات ضروری و سودمند این برگردان‌ها دریغ نکرده‌ام. علت اساسی اختلاف ترجمه‌ها این است که مترجمان (چینی یا اروپائی) از نسخه‌های مختلف کهن و ویرایش‌های نو دائو ده جینگ

۱. آورده شده در A Buddhist Bible، چاپ ۱۹۷۰، از ص ۲۰۵ تا ۲۳۶.

۲. فهرست کامل این نام‌ها را پس از پیشگفتار می‌خوانید.

استفاده می‌کنند و غالباً با رعایت پیشنهاد های گوناگون ویراستاران کهن و نو چینی، مثل وانگ بی، هو - شانگ گونگ، جیانو هونگ، گائو هینگ، ما سیو - لون، و ده‌ها تن دیگر سود جست‌ه‌اند.

از یک دانای چینی پرسیدند برای راهیابی به فهم بهتری از دائو ده جینگ کدام ترجمه از چهل ترجمه انگلیسی بر دیگران برتری دارد. در پاسخ گفت: هر چهل تا با هم. در این کتاب به ناگزیر تا حدی راه پیشنهادی آن دانای چینی را دنبال کرده‌ام. بدین معنا که شالوده کار را بر حدود یازده ترجمه از پانزده ترجمه‌ئی که در دسترس من بود، گذاشته‌ام. کهن‌ترین این ترجمه‌ها ترجمه جیمز لگ است که نخستین بار در اواخر قرن نوزدهم چاپ شده است و همچنان نزد صاحب نظران معتبر است، و نوترین آن‌ها ترجمه جانگ جونگ - یوان است که در ۱۹۷۵ از چاپ درآمده و از شهرت بسزائی برخوردار است.

در دو بخش «برگردان پایه» و «برگردان آزاد» به ناگزیر باید در برابر یک واژه انگلیسی (یا چینی) یک یا دو واژه فارسی گذاشت، اما بی‌گمان هم طیف معنائی آن واژه چینی گم می‌شود، و هم از سوی دیگر راه دسترسی به نسخه‌های دیگر نیز بسته می‌شود. اما در این بخش این تقصیر حتی المقدور رفع می‌شود. آوردن یک نمونه کوچک از بخش «از برگردان‌های دیگر» دفتر اول تا حدی این نکته را روشن می‌کند: در «برگردان پایه» واژه «میانو» (miao) به «شگفتی» ترجمه شده، اما معانی پیشنهادی دیگر (ب ۳، ۲) از ترجمه‌های دیگر این‌ها است: سر حیرت‌انگیز، راز، سر، رازها، ذات‌های مرموز، سر عمیق، آغاز سرآميز گیتی، شگفت‌انگیز، فرجامین، منطقی ناشناختی، ذات ناب و حقیقت خاص فهم. بسیاری از واژه‌های بنیادین دائو ده جینگ به همین شکل در این بخش توضیح داده شده است. هرگاه مفهومی نیاز به توضیح گسترده‌ئی داشته باشد گاهی در همین بخش و گاهی نیز با سرفصلی در پایان این یا آن دفتر آورده می‌شود. از این گونه‌اند مفاهیم دائو، تهی، ماده، شکل و صورت، آغاز، بین، یانگ، ده، چی و ده‌ها مفهوم دیگر. بخش «از برگردان‌های دیگر» دفترها از حجم یکسانی برخوردار نیست. خواننده در این بخش شاید معنای واژه‌هائی یا عبارتی را بر معانی دیگر، یا بخشی از ترجمه‌ئی را بر ترجمه‌های دیگر ترجیح دهد. اما بهتر آن است که

تمام آن معانی یا بندهای متفاوت را پیش نظر داشته باشد تا فهم روشن تری از آن بند حاصل کرده باشد.

به جز آنچه گفته شد، توضیح چند نکته در باره این بخش ضروری است.

۱. روش سطر بندی و نقطه گذاری هر ترجمه‌ئی را در بخش از برگردان‌های دیگر، به همان شکلی که مترجم آن آورده رعایت کرده‌ام.

۲. افزوده‌های داخل () از مترجمان این برگردان‌ها است و من افزوده‌هایم را در سراسر کتاب در میان [] آورده‌ام.

۳. در نقل از متن‌های کهن چینی، مثل سخنان (کنفوسیوس)، جوانگ زه، و کتاب‌های دیگر، پس از ذکر نام کتاب دو عدد می‌آید که یک خط / میان آن دو هست. مثلاً جوانگ زه ۱/۱۲، یعنی کتاب جوانگ زه، فصل ۱۲، بند ۱. گاهی صورت دیگری هم به کار برده می‌شود، مثلاً: لائو زه ۱، ب ۳، یعنی کتاب لائو زه (یا دائو ده جینگ) دفتر اول، بند ۳.

ذکر این نکته اینجا ضروری است که در زبان چینی به هنگام اشاره به کتاب این یا آن مؤلف فرقی میان اثر و مؤلف نمی‌گذارند. مثلاً می‌گویند لائو زه، جوانگ زه، لیه زه، مو زه، سیون زه که مقصود از آن هم نویسنده است و هم کتاب او. در زبان‌های اروپائی برای پرهیز از به هم آمیختن کاربرد دوگانه این نام‌ها معمولاً نام کتاب را با حروف «ایتالیک» چاپ می‌کنند در فارسی هم می‌توان به همین ترتیب عمل کرد، یعنی نام‌ها را با نوعی حروف کج که به قیاس ایتالیک به آن «ایرانیکی» گفته‌اند چاپ کرد، به شرط آن که این حروف در چاپخانه موجود باشد، و الاً می‌توان نام کتاب را یا با حروف سیاه چاپ کرد یا همحروف با متن، و در این صورت تشخیص کتاب از مؤلف را که اساساً کار دشواری نیست به عهده خواننده گذاشت. ناگفته نماند که کتاب کنفوسیوس به لون یو (Lun Yu) یا «سخنان» معروف است و کتاب لائو زه به دائو ده جینگ. در این کتاب بیش تر دائو ده جینگ گفته می‌شود و گاهی هم لائو زه.

۴. هرگاه در این بخش از مترجمی نکته یا نکاتی نقل شود، شماره صفحه کتاب او در پایان مطلب در داخل پرانتز آورده می‌شود. مثلاً پس از نقل بخشی از سخنان دوئی و نداک در دفتر اول آمده: (ص ۱۷ تا ۱۹)، که اشاره است به صفحات

۱۷ تا ۱۹ ترجمه دوئی ونداک از دائو ده جینگ.

۵. آوانگاره‌های لاتینی واژه‌های چینی به شیوه نگارش معروف به سیستم وید (Wade) آورده می‌شود، اما به شیوه پین یین خوانده می‌شود. برای آگاهی در این باره نک تاریخ فلسفه چین، صفحه ۲۸۱ به بعد.

۶. همه جا صفت نسبی دائو، به صورت «دائوی» نوشته و daovi خوانده می‌شود نه «دائوئی». همین‌گونه دائو را در حالت اضافه «دائو» می‌نویسیم که باید daove خواند نه daoye. همین‌گونه است واژه‌های دیگری که به چنین صوتی ختم می‌شود.

۷. کوشیده‌ام برگردان فارسی برابر نهادهای متفاوت انگلیسی واژگان چینی را یکدست کنم، مگر مترجم بر اختلاف آن‌ها تصریح کرده باشد.

۸. ب، همراه با عددی، اشاره است به بند یا بخش مورد نظر در «برگردان پایه» که این عدد در کنار آن نوشته شده است. گاهی، مثلاً در دفتر اول، بندی به علت دراز بودن به قسمت‌های کوچک‌تری تقسیم می‌شود که در این صورت به شکل [۱ یا ۲] و ... مشخص می‌شود.

۹. گهگاه شکل چینی واژه نگاره‌های آورده می‌شود که لازم است. اما نباید پنداشت که این برگردان از چینی به فارسی صورت گرفته است. فراوان پیش می‌آید که در زبان‌های اروپائی آوانگاره‌های چند واژه مختلف چینی با معانی متفاوت به یک شکل نوشته شود (به خصوص که از علائم چهارگانه برای «تن»های متفاوت هم استفاده نشده باشد) در این صورت اگر به شکل اصلی چینی واژه‌ها توجه نشود فهم درست مطلب بسیار دشوار خواهد بود. مثلاً در همین کتاب دست کم سه آوانگاره یکسان «ژن» (jen، و به سیستم پین یین: ren) داریم که در چینی با سه واژه نگاره متفاوت نوشته می‌شود: 人 (انسان)، 仁 (نیکخواهی، انسانیت)، و 任 (تحمل). فهرستی از واژه نگاره‌های چند واژه که مکرراً در این کتاب آمده اینجا آورده می‌شود:

۱. جینگ 精 CHING

۱. واژه نگاره و ابزاری character، در این گونه کتاب‌ها، به کار برده‌ام. نک تاریخ فلسفه چین چاپ دوم، ص ۲۹۳.

۲. نک تاریخ فلسفه چین، چاپ دوم، ص ۲۹۲.

۲. چی	CH'I 氣	
۳. چینگ	CH'ING 情	
۴. سیان	HSIEN 閒	
۵. سین	HSIN 心	(دل)، 僧 (یکدلانگی، صمیمیت).
۶. سینگ	HSING 性	HSING 形 HSING 行
۷. شن	SHEN 神	SHEN 身
۸. شنگ	SHENG 生	
۹. مینگ	MING 名	
۱۰. وو	WU 無	

کمایش در همه برگردان‌های انگلیسی مورد استفاده من نیز از به کار بردن این واژه‌نگاره‌ها ناگزیر بوده‌اند.^۱

چون در چینی «نگاره» واژه‌ها را می‌نگارند یا می‌نویسند، به خاطر سپردن و نیز نوشتن واژه‌نگاره‌هایی که در این کتاب آمده آسان است، مثلاً 人 (ژن: انسان)، 大 (دا: بزرگ) 天 (تیان: آسمان) و مانند این‌ها.

بخش چهارم هر دفتر «تفسیر» آن دفتر است. همه این تفسیرها خلاصه تفسیرهای جانگ جونگ-یوان است که در پایان آن شماره صفحه کتاب او آورده می‌شود. در این بخش هرگاه نقلی از دائو ده جینگ می‌شود طبعاً از برگردان پایه خواهد بود.

نکات ضروری دیگر در «دیباجه» روشن کرده خواهد شد. با سپاس بسیار از کاظم فرهادی که دست‌نوشته مرا خواند و پیشنهادهای سودمند داد.

ع. پاشائی
ساری، داراب‌کلا

۱. نمونه‌ها هم از کتاب فیثانسون مفهوم دائو در لائوزه و جوانگ ره آورده شده است.